

Utjecaji Jurja Dalmatinca u Trogiru

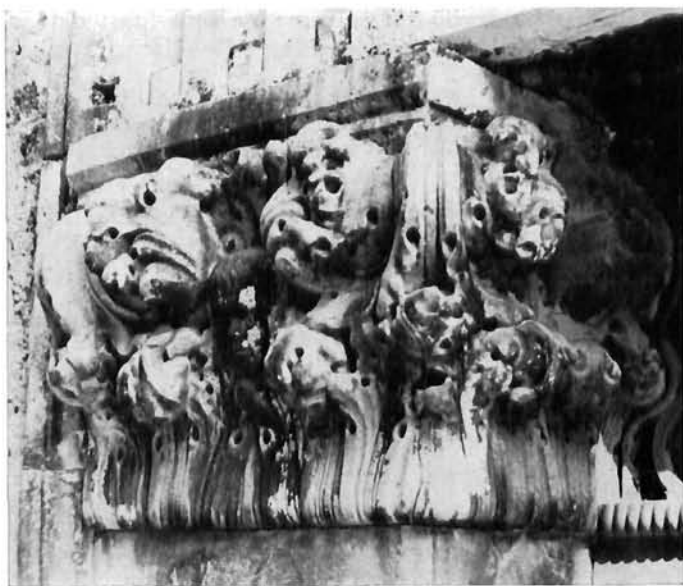
Izvorni znanstveni rad

Začudo nema, barem za sada, spomena o djelovanju Jurja Dalmatinca u Trogiru. Isto tako nijedan trogirski spomenik nije prepoznat kao rad majstora Jurja. Jedino se pretpostavlja da bi možda kapitel pod stubištem općinske palače bio njegov rani rad.¹ Srodne su tome kapitelu i dvije konzole, ugrađene uz stubište iste palače. Spomenuti kapitel i konzole ukrašeni su povijenim lišćem koje kao da je rezano u limu, simetrično komponirano, bez uobičajene vehemencije i karnalnosti kakvom se odlikuju djela majstora Jurja. Zbog toga, i zbog srodnosti s venecijanskim trecentinskim kapitelima, taj trogirski kapitel ne možemo dovoditi u vezu s majstorom Jurjem Dalmatincem i njegovim krugom.²

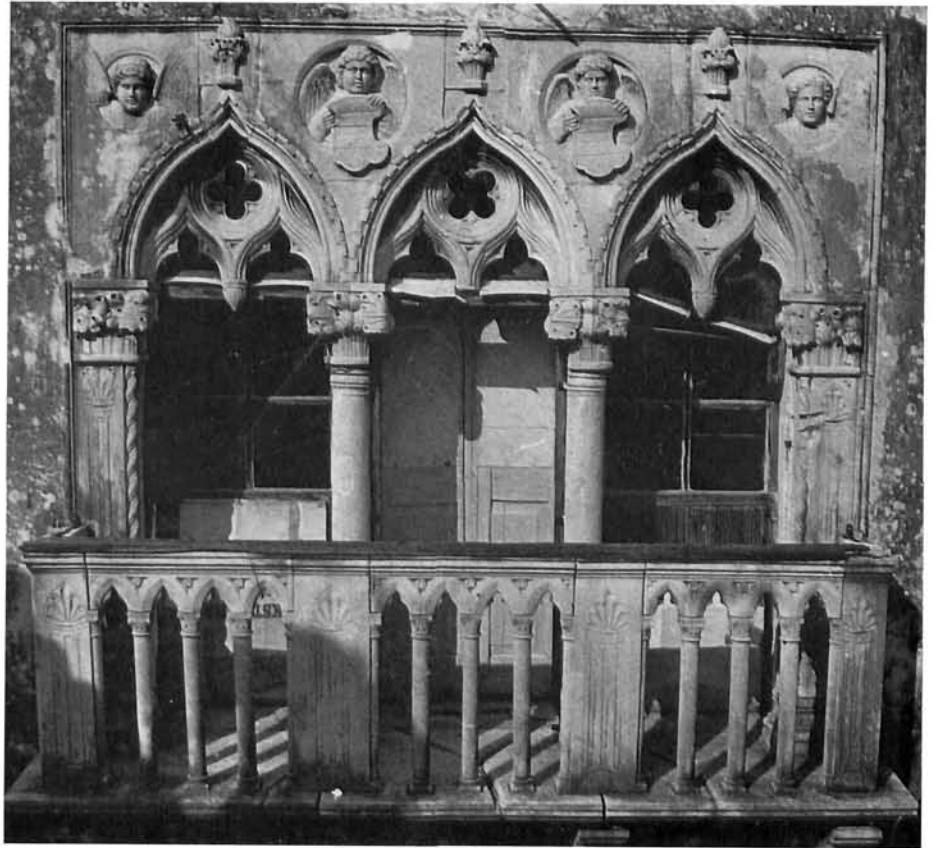
O utjecajima Jurja Dalmatinca u Trogiru pisalo se uvijek kad je bilo riječi o djelima njegova najistaknutijeg sljedbenika — Andrije Alešija. Ukazivalo se na čitav repertoar ukrasa i na konstruktivne principe u krstionici trogirske katedrale, gdje se bjelodano očituju utjecaj šibenske krstionice.³

Isto su se tako utjecaji umjetnosti majstora Jurja razabirali i u renesansnoj kapeli Orsini, pa se u vezi s tim upozoravalo na motiv lisnatih rozeta u kosim četvorinama.⁴ Zapaženo je, također, da se u prizoru Navještenja iznad trijumfalnog luka nad ulazom u kapelu odražava utjecaj majstora Jurja. To se osobito očituje u liku Bogorodice, rađenom po uzoru na kip Bogorodice sa ciborija kapele sv. Staša — djela Jurja Dalmatinca u splitskoj katedrali.⁵ Ukazano je i na sličnost svoda šibenske krstionice i svoda kapele Orsini u motivu anđela grupiranih oko lika Boga Oca.⁶ Ali i sam lik Boga Oca, sred svoda kapele Orsini, vjerojatno je nastao pod utjecajem djela Jurja Dalmatinca. Kiparski obrađen ključni kamen s ljudskim likom isklesao je majstor Juraj sred svoda Arnirove kapele u Splitu, jednako kao i kompoziciju Boga Oca sred svoda šibenske krstionice. Njegov sljedbenik Andrija Aleši kleše kapelu sv. Katarine u crkvi sv. Dominika u Splitu po ugledu na Arnirovu kapelu, kako se to od njega zahtijeva ugovornom obvezom.⁷ Andrija Aleši gradi gotičke kapele i na Rabu, od kojih je ona Frana Zudenika morala imati prema ugovoru ključni kamen u obliku staračke glave.⁸ U poznatom ugovoru o gradnji kapele Orsini utanačeno je, također, da se na svodu kapele iskleše lik Boga Oca.⁹ Dakle, pretpostavljamo da i kompozicija Boga Oca sred svoda renesansne kapele Orsini u Trogiru očituje još jedan utjecaj Jurja Dalmatinca, točnije, njegove šibenske krstionice, i to ne samo na Andriju Alešija već i na Nikolu Firentinca.¹⁰

I na Velikoj palači Čipiko razaznaju se utjecaji Jurja Dalmatinca. Povijeno, valovito lišće na kapitelima trifora, koje se prepoznaju kao djelo Andrije Alešija, navodi se s pravom kao očigledan utjecaj majstora Jurja.¹¹ Lisnati gotički kapiteli s dječjim glavama među bujnim lišćem, ugrađeni u glavni južni portal palače, imaju sva obilježja svojstvena umjetničkom krugu Jurja Dalmatinca kako je već zapaženo.¹² Tip kapitela na triforama, prstenaste profilacije na stupovima, tip kapitela i stupova u dvorištu dovode u vezu palaču Čipiko s palačom kod Zlatnih vrata i s Velikom Papalićevom palačom — graditeljskim djelima Jurja Dalmatinca, odnosno njegova kruga, u obližnjem Splitu. Ta se veza ne zasniva samo na srodnosti graditeljskih inačica nego i na cjelokupnoj arhitektonskoj koncepciji.

1. Trogir, Palača Čipiko, kapitel s južnog portala

2. Trogir, Palača Garagnin, trifora, Muzej grada Trogira

Ta trogirski palača osobito je bliska onoj kod Zlatnih vrata u Splitu. U oba slučaja riječ je o adaptaciji, o radikalnom zahvatu u stariji srednjovjekovni sklop kuća; osobitu srodnost pokazuju dvorišta u kompoziciji s vanjskim stubama s jedne i s trijemom s druge strane, te s lođom u visini prvoga kata. Istraživanja sklopa palače, koja su već u toku, pokazat će još i više utjecaja, ili osobni udio majstora Jurja, na adaptaciji i ukrašavanju toga istaknutog spomenika dalmatinskoga graditeljstva.¹³

Na sklop Velike palače Čipiko nastavlja se sa sjeverne strane palača Lippeo (kasnije Garagnin — danas Muzej grada Trogira).¹⁴ U visini trećega kata ugrađena je najreprezentativnija trogirski trifora, dosad gotovo nezapažena u literaturi.¹⁵ Ovdje donosimo prvi put njezin fotografski snimak. U pravokutan, profilirani okvir ukomponirana je trifora s dva stupa i balkonom. Kompozicija i ukrasi jednaki su onima s trifora na palači Čipko: kapiteli ukrašeni povijenim lišćem, prstenasti profili pod kapitelima, lisnati akroteriji, kanelirani izdupci sa školjkastim završecima... I ovdje su isklesane, samo nešto plastičnije, glave anđela kružnim otvorima. Ograda balkona komponirana je sa stupovima i stupićima koji prihvaćaju šiljaste lukove s trilobama. Osebujnost ove trifore, u odnosu na one sa susjedne palače Čipiko, čine viseći lukovi između kojih su kružni otvori s upisanim trolistom odnosno četvorolistom. Nesumnjivo je da je autor ove trifore identičan s majstorom trifora Čipikove palače, a obje se, kako smo naglasili, pripisuju Andriji Alešiju. Motiv visećeg luka i onoga kružnog otvora između lukova također je, pret-

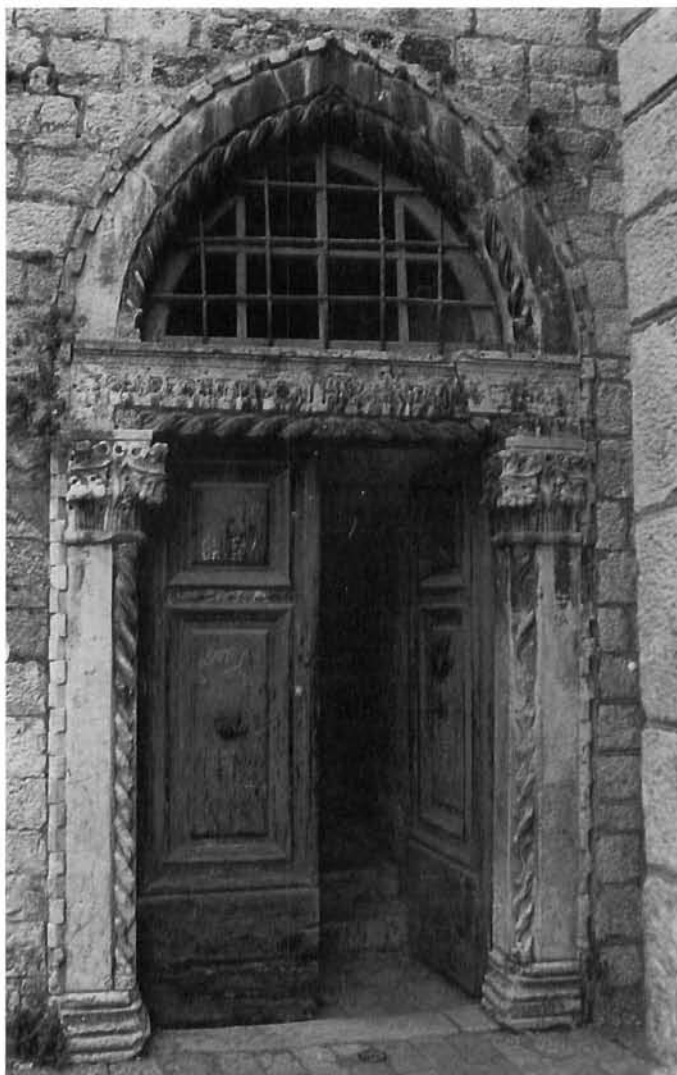
postavljamo, preuzet pod utjecajem Jurja Dalmatinca: takve lukove i otvore on je projektirao na Loggia dei Mercanti u Anconi, na čijoj mu izgradnji pomaže i majstor Andrija Aleši.¹⁶ I motiv glava anđela koji izviruju iz kružnog okvira trifora palača Čipiko i Lippeo možemo dovesti u vezu s glavama, istina klesanim znatno plastičnije, čestim na djelima majstora Jurja od šibenske katedrale do portala crkve sv. Frane u Anconi.

Ovdje pripisujemo majstoru Andriji Alešiju gotički portal u glavnoj gradskoj poprečnoj ulici, uz minijturni trg na kojem se nekoć nalazila predromanička crkva sv. Stjepana.¹⁷ Portal je već objelodanjen, ali samo kao primjer portala trogirskih gotičkih palača 15. stoljeća.¹⁸ Na portalu je ovaj natpis:

+ SOLI · DEO · ET · DNO · IHV · LAVS · HOR · ET · GLA.

Valovito lišće na kapitelima slično je onom s kapitela palača Čipiko i Lippeo. Zavijeno uže s listom u središnjem dijelu, jednako kao i motiv zmaja iz čijeg ždrijela izlazi zavijeno uže, sreće se i na djelima majstora Jurja Dalmatinca i kod njegova sljedbenika Andrije Alešija.¹⁹ I ovdje, kao i kod Male palače Papalić u Splitu, portal je sagrađen na ulazu u nekadašnji ulični prolaz do srednjovjekovne romaničke kuće, tako da je sadašnji volumen nad portalom sagrađen tek kasnije.²⁰

Ovdje objelodanjujemo dva fragmenta, dijelove gotičkih prozora, koji imaju obilježja svojstvena umjetničkom krugu oko Jurja Dalmatinca (fragmenti br. 134/1-2 iz gradskog lapidarija). Unutar okvira s naizmjeničnim zupcima savija se rebrasta vitica oblikujući meda-

3. Trogir, portal u glavnoj poprečnoj ulici

ljon iz kojega se povija razigrano lišće. Unutar medaljona je abrevijatura IHS. Motiv u krug savijene vitice svojstven je majstoru Jurju: nalazimo ga i na Loggia dei Mercanti u Anconi i na portalu palače na Dosudu u Splitu, gdje se rebrasta mesnata vitica izvija oko ispuščenja u obliku kalote.

Objelodanjujemo i središnji dio nekadašnje bifore ili trifore (fragment br. 134/3 iz gradskog lapidarija). Pod okvirom, oblikovanim od niza naizmjeničnih polja, obješen je grb, napola otučen, na kojemu se još nazire poprečna traka s nanizanim školjkama. Grb je položen na razigranom, ustalasalom lišću dinamično komponiranom. Minucioznost izvedbe i živost kompozicije s isprepletanjem prostornih slojeva i smjerova upućuju nas da taj fragment uvrstimo među djela nastala u umjetničkom krugu oko majstora Jurja Dalmatinca.

Grb na kući sučelice romaničkoj crkvi sv. Ivana Krstitelja već je objelodanjen,²¹ ali ga mi ovdje navodimo kao djelo nastalo također pod utjecajima umjetnosti Jurja Dalmatinca. Unutar pravokutnog okvira s naizmjeničnim poljima i profiliranog okvira u obliku kvadriloba ukomponiran je grb u običajenoj dijagonalnoj kompoziciji, položen na valovito lišće.

Andriji Alešiju pripisivala se i trifora na nekadašnjoj biskupskoj palači (sada Općinski sud) na kojoj je grb biskupa Turlona²² — ali ona zaostaje, osbito glave anđela u medaljonima, u odnosu na trifore palača Lippeo i Čipiko.

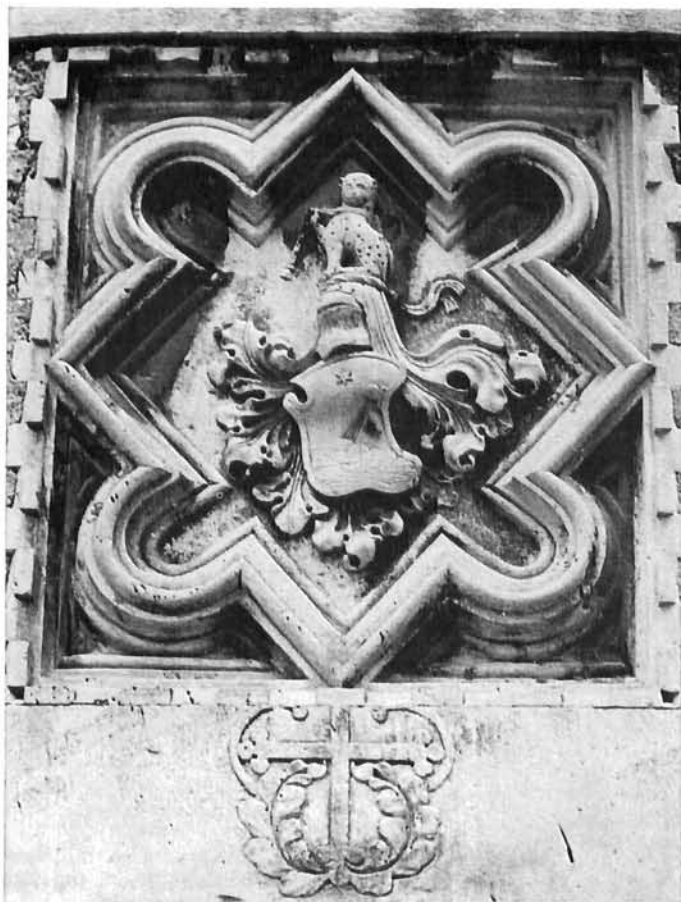
Poznato je da je majstor Andrija Aleši imao niz suradnika i učenika i u samom Trogiru, pa su tako i oni mogli širiti posredne utjecaje Jurja Dalmatinca.²³ Možda će neki sretni arhivski nalaz, ili pronicavija formalna analiza, pokazati da su utjecaji majstora Jurja Dalmatinca bili neposredniji; možda će se otkriti i trag njegova osobnog djelovanja, posebno na palači Čipiko, kak što će se još proširiti broj djela na kojima se razaznaju odjeci njegove umjetnosti.

4. Trogir, lapidarij, ulomak

5. Trogir, lapidarij, ulomak

6. Trogir, grb na palači sučelice crkvi sv. Ivana Krstitelja

7. Trogir, trifora na Općinskom sudu (nekad biskupova palača)

- 1 Tako Lj. Karaman: *Umjetnost u Dalmaciji u XV i XVI vijeku*, str. 49—50, Zagreb 1933. Vidi fotografiju kapitela kod C. Iveković: *Dalmatiens Architektur und Plastik*, sv. I, tabla 7, Wien 1910. Lj. Karaman: n. d., str. 49—50, ukazuje na sličnost toga trogirskog kapitela s onima na splitskoj vijećnici. Pretpostavku da je splitske kapitele izveo Juraj Dalmatinac iznosi C. Fisković: *Izgleđ splitskog Narodnog trga u prošlosti*, Peristol, I/1954, str. 91. Napominjemo da trogirski kapiteli i konzole nisu tako upadno slični splitskima koji su bujniji i življi.
- 2 Tipove trecentinskih venecijanskih kapitela vidi kod E. Arslan: *Venezia gotica*, sl. 90 i 91, Venezia 1970.
- 3 O trogirskoj krstionici vidi: H. Folnesics: *Studien zur Entwicklungsgesichte und Plastik des XV Jhs. in Dalmatien*, Jahrbuch des Kunsthistorischen Institutes der K. K. Zentral-Kommission des Denkmalpflege, sv. VIII/1914, str. 138—133; D. Frey: *Der Dom von Sebenico und sein Baumeister Giorgio Orsini*, Kunsthistorischen Institut der K. K. Zentral-Kommission für Denkmalpflege, str. 31, Wien 1913; Lj. Karaman: o. c., str. 69—73; C. Fisković: *Aleši, Firentinac i Duknović u Trogiru*, Bulletin Instituta za likovne umjetnosti VII/1959.
- 4 Lj. Karaman: o. c., str. 83.
- 5 C. Fisković: *Neobjavljeno djelo Jurja Dalmatinca u Dubrovniku*, Anali Historijskog instituta u Dubrovniku, god. I, sv. I, str. 149, Dubrovnik 1952; isti: *Umjetnički obrt u XV i XVI stoljeću u Splitu*, Marulićev zbornik, str. 136, Zagreb 1950. Vidi fotografiju kod C. Iveković: o. c., sv. I, tabla 26. Te dvije skulpture vjerojatno su djela Nikole Firentinca, pa i ovaj

primjer pokazuje da je i taj majstor usvajao utjecaje Jurja Dalmatinca.

- 6 A. Dudan: *La Dalmazia nell'arte italiana*, sv. II, str. 254, Milano 1922.
- 7 K. Prijatelj: *Andrija Aleši u Splitu*, Izdanje Konzervatorskog zavoda za Dalmaciju, br. 5/1948, str. 49.
- 8 C. Fisković: *Andrija Aleši i ostali majstori u Rabu*, Izdanje Konzervatorskog zavoda za Dalmaciju u Splitu, br. 5/1948, str. 18.
- 9 P. Kolendić: *Dokumenti o Andriji Alešiju u Trogiru*, Arhiv za arbanašku starinu, jezik i etnologiju, knj. II, sv. 1, str. 74, dokument br. VII, Beograd 1924.
- 10 Bista Boga Oca, koja je danas na svodu kapele, djelo je Ignjata Macanovića, a izvorna je bista ugrađena u zid gradskog groblja. Usporedi C. Fisković: *Ignacije Macanović i njegov krug*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, Split br. 9/1955, str. 258. C. Fisković izvornu bistu s groblja atribuirao Nikoli Firentin-

cu — vidi o. c. u *Bulletinu Instituta za likovne umjetnosti JAZU VII/1959*, str. 25; isto tako i Lj. Karaman: o. c., str. 87.

- 11 O palači Čipiko usporedi Lj. Karaman: o. c., str. 74; C. Fisković: *Duknovičeva vrata Čipikove palače u Trogiru*, Peristil 10—11/1967—1968, str. 52—54. Tu on donosi literaturu o palači, i također pripisuje trifore Andriji Alešiju.
- 12 O glavnom južnom portalu palače Čipiko vidi navedenu studiju u *Bulletinu Instituta za likovne umjetnosti JAZU VII/1959*, str. 26. Na kapitele upozorava A. Venturi: *Storia dell'arte italiana*, sv. VI, str. 444—445, Milano 1908. Na njih se osvrće i H. Folnesics u o. c., str. 184. Taj kapitel s valovitim lišćem i glavama srodan je, npr., vijencu s portala sv. Augustina — vidi sliku kod H. Folnesics: o. c. (sl. 70).
- 13 O palači kod Zlatnih vrata usporedi J. Marasović — T. Marasović: *Palača kraj zlatnih vratiju u Splitu: Novootkriveni rad Jurja Dalmatinca ili njegove radionice*, Peristil, 5/1962, str. 61. Istraživanja palače Čipiko u sklopu su izrade projekta regulacije kompleksa Garagnin—Čipiko — to je tema posebne radnje.
- 14 Grb obitelji Lippeo nalazi se na trifori ove palače; prepoznavanje tog grba, a time i rješavanje pitanja vlasništva palače, moguće je po grbu ove obitelji u crkvi sv. Dominika (sjeverni zid) gdje je ponovo njihov grb s natpisom. Studija je o toj palači u toku, u sklopu izrade projekta regulacije.
- 15 Spominje je C. Fisković: *Opis trogirске katedrale iz XVIII stoljeća*, str. 60, bilješka 64, Split 1940, i pripisuje je bez podrobnije analize Andriji Alešiju.
- 16 O Loggia dei Mercanti i o Alešijevoj suradnji na njezinoj izgradnji vidi D. Frey: o. c., str. 88—94. Još prije se u Trogiru motiv visećeg luka javlja na prozoru kapele sv. Jerolima, jednako kao i kružni otvori među lukovima koje srećemo na prozorima prvoga i drugoga kata zvonika trogirске katedrale.
- 17 Usp. C. Fisković: *Trogirske studije*, Prilozi povijesti u Dalmaciji, br. 14/1962, str. 41.
- 18 C. Iveković: o. c., sv. II, tabla 52 i 59, i u tekstu str. 22.
- 19 Zavijeno uže s listom u sredini nalazimo npr. na Loggia dei Mercanti u Anconi i na portalu Velike Papalićeve palače u Splitu, gdje je i motiv zmaja iz čijega ždrijela izlazi vijenac okvira; motiv zmaja srećemo i na krstionici u Trogiru, na što upozorava C. Fisković u navedenoj studiji u *Bulletinu Instituta za likovne umjetnosti JAZU VII/1959*, str. 23.
- 20 O Maloj Papalićevoj palači vidi rad s ovog simpozija T. Marasović: *Dvije adaptacije Jurja Dalmatinca u Splitu*.
- 21 Fotografiju donosi C. Iveković u navedenom djelu, u tekstu na str. 12; grb opisuje C. Fisković: *Neuočeni reljef Jurja Dalmatinca u Splitu*, *Mogućnosti* br. 2/1975, str. 130. Plitki reljef na grbu koji tu opisuje Fisković — more, zvijezde, oblaci i glava Eola — vjerojatno je klesan preko starijeg; prema tradiciji ta je kuća pripadala bratovštini pomoraca.
- 22 P. Kolendić u o. c. atribuirao A. Alešiju spomenutu triforu; to prihvaća i K. Prijatelj: o. c., str. 47; taj problem ostavlja otvorenim C. Fisković: *Opis trogirске katedrale iz XVIII stoljeća*, str. 60, bilj. 64, Split 1940.
- 23 O učenicima A. Alešija u Trogiru i Splitu vidi P. Kolendić: o. c.; I. Kukuljević: *Slovník umjetnikah jugoslavenskih*, str. 10, Zagreb 1858, C. Fisković: o. c., u Marulićevom zborniku, str. 135—136, Zagreb 1950.

RIASSUNTO

L'INFLUENZA DI GIORGIO DALMATA A TRAÙ

Ivo Babić

Non sono state trovate, almeno finora, fonti storiche sulla attività di maestro Giorgio, non sono conservate neppure le opere in cui si potessero trovare riferimenti sul suo lavoro. Traù, città di antichi scalpellini, città di Radovan, di Mavro e di Duknović subì l'influenza di Giorgio Dalmata attraverso l'opera di Andrija Aleši, il che è stato già da tempo accertato.

Sia il battistero, opera di Andrija Aleši, sia la cappella di San Giovanni nella cattedrale di Traù denotano in alcuni elementi decorativi l'influenza di Giorgio Dalmata, come è stato ampiamente trattato. Anche il busto del Salvatore nel centro della volta della cappella, eseguito da Nikola Firentinac e ideato forse da Andrija Aleši (e sostituito più tardi da una copia di Ignazio Macanović) presenta influssi indiretti di Giorgio Dalmata, risultato del lavoro di Andrija Aleši che a Spalato, Arbe, e Traù da blocchi di pietra crea imponenti opere gotiche che rispecchiano lo stile di Giorgio Dalmata (ne è esempio la pietra chiave della volta nella cappella di San Raniero a Spalato nonché la volta della cattedrale di Sebenico che rappresenta l'effigie del Salvatore circondato da angeli...).

Presentiamo per la prima volta una fotografia dell'imponente trifora di palazzo Cipico (Garagnin) di Traù come opera di Aleši e del circolo di Nicola Firentinac.

Il palazzo gotico nella via principale della città, i frammenti del lapidario, nonché lo stemma sul vicino palazzo vengono attribuiti alla bottega di Andrija Aleši, poiché presentano caratteristiche comuni con le opere ad Arbe e a Spalato.

Ci si riferisce pure all'influenza dello stesso Aleši a Traù e si apportano delle fotografie con dettagli del palazzo Stafilić nonché la fotografia della trifora del palazzo vescovile (oggi palazzo di giustizia), per presentare la visibile precarietà nel rappresentare il motivo del vivace e sussultante fogliame.

Sebbene il tema della relazione sia lo studio dell'influsso di Giorgio Dalmata su Andrija Aleši, vogliamo sottolineare che il maestro Andrija Aleši è una della personalità artistiche di particolar rilievo.